

**VRÁBLOVÁ, Timotea: ŽIVOT NA BOJISKÁCH
TOHTO SVETA. REFLEXIE K TÉME
KAŽDODENNOSTI V SLOVENSKEJ TVORBE
16. – 17. STOROČIA. Bratislava: Ústav slovenskej
literatúry SAV – Trio Publishing, 2021. 168 s.
Pavol Markovič**

DOI: <https://doi.org/10.31577/slovlit.2022.69.6.9>

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2328-634X>

Estetické javy môžu byť v rozličných kontextoch jedným z výrazov konfesionality, o to viac pri poznávaní literatúry starších období, ale ich výskum ako predmetov, v ktorých sa realizujú estetické aj konfesionálne príznaky, by mal byť vedený z racionálneho hľadiska. Dôvodom takejto požiadavky nie je heglóvská idealisticko-filozofická paradigma, či dnes už viac scientistický dôraz prítomný aj vo vedách o umení, ale zásada odlišenia diskurzov a ešte elementárnejšie, diferenciacia autorských postojov vyjadrených v umeleckom komunikáte (artefakte) a metakomunikáte (analýze a interpretácii artefaktov).

Takúto všeobecnú reflexívnu poznámku si vyžiadala samotná téma publikácie pomenovanej metaforicky *Život na bojiskách tohto sveta. Reflexie k téme každodennosti v slovenskej tvorbe 16. – 17. storočia*, keďže ústredným motívom autorských úvah v nej je transcendencia každodennosti zobrazenej v literatúre týchto storočí, obzvlášť v hymnistike. Nejde pritom len o otázku týkajúcu sa obraznosti a miery expresivity štýlu, akým autorka v publikácii sprostredkúva závery a zistenia výskumu svojho predmetu – renesančných piesní a barokových hymnických, príležitostných a iných piesňových útvarov aj próz, ale o typologické pomenovanie výskumu a napokon i žánrové vymedzenie

publikácie, ktorá je zároveň záverečným výstupom grantového projektu Liturgia každodennosti v slovenskej protestantskej hymnistike 16. – 18. storočia. Explicitne sa možno pýtať, či je možné o umení a konfesionalite vypovedať ich vlastnými prostriedkami v zmysle obraznosti, intuitívnosti štýlu a formulácie záverov, alebo sa pridržať scientistického postoja pri výskume intuitívnych a afektovo modelovaných diskurzov, akými umelecké subjektívne výrazy konfesionality sú.

Hymnistika, respektíve hymnológia má síce v kontexte slovenskej (literárnej) histórie predobraz prenikavého a metaforickým jazykom sprostredkovaného poznania v diele Štefana Krčméryho *Zo slovenskej hymnológie* (1936), no to možno považovať za štylistickú bravúru dotovanú metodologickou a výskumnou dôkladnosťou, keď sa interpretácia subjektívnych fenoménov podáva subjektívnym štýlom, a predsa smeruje k vedeckej intersubjektívite sprostredkovaného poznania. Druhým prototypom sa pre autorku stali knihy Gizely Gáfrikovej, ktorej patrí jedno z venovaní publikácie. Tieto osobnosti nespomínam ako výskumný interval hymnistiky a vôbec literatúry starších období, najmä 16. – 17. storočia, náhodne, ale ako dve výskumné variácie vymedzujúce postoj autorky k materiálu. Obe hranice intervalu sa

632 vyznačujú pevným metodologickým a heuristickým podložením, ale osobitou voľbou jazyka, štýlu a podania poznania aj interpretácií, ktoré sú fakticitou moderované.

Možno povedať, že publikácia Timotey Vráblovej sa vo svojom optime drží impulzov spomenutého vedeckého intervalu, čo sa týka dôkladnej práce s prameňmi a heuristiky, no odlišuje sa od nich v časti interpretačnej a v štýle, ktorý sa subjektivizuje nad mieru, ktorá je pri vedeckom poznaní adekvátna. Túto subjektivizáciu, respektíve jej hodnotenie ako nadmernej možno vysvetliť najprv tým, že prvá osoba singuláru sa strieda s autorským plurálom, čo môže vo vedeckej publikácii pôsobiť rušivo, hoci je využitie týchto módov diferencované podľa toho, či ide o introdukciiu kapitoly (singulár), alebo o samotnú výkladovú a reflexívnu časť textu. Taktiež niekedy vznikajú pri interpretácii protirečivé vyjadrenia, napríklad v kontexte diela *Uhorský Simplificissimus*, ktoré najprv rámcuje výrok: „komunita si svoj mravný status dokáže uchovať, teda že je dostatočne stabilná, dokáže prežiť aj v turbulentnom čase“ (strana 17), nižšie autorka dodáva postreh, že „Speerov text zachytával pohľad na bežnú realitu pri relatívne konsolidovanom stave kultúry“ (strana 18), čo by mohlo platiť pri zúženom pohľade „každodennosti“ (strana 14), ktorá sa stala leitmotívom reflexií, ale ťažšie v situácii protestantskej komunity na sklonku 17. storočia v Uhorsku. Vyššiu mieru pátosu kódujú aj názvy podkapitol, pretože sú petrifikovanými časťami interpretačných postrehov, napríklad pomenovanie časti „Priestor je bytostný, či vlastne je ako bytosť“ (strana 102).

Oceniť možno zmysel pre synkretizmus, nevyslovené fluidné chápanie diel ako kombinácie žánrových (prí)znakov, ako genologicky dynamických útvarov, čo sa ukazuje napríklad pri simultánnom charakterizovaní piesne *O Sigoti* ako hrdinskej balady aj epickej piesne s lamentačným prvkom (strana 70), ale tiež pri identifikácii druhového synkretizmu v útvare *Ten turecký mýtnik* popisom „dramatické rozprávanie renesančnej ľudovej balady“ (strana 42). Pri mnohých interpretáciách sa ukazuje,

že konfesionalne výklady obrazov a významov z pramenných diel staršej literatúry nie sú len súčasťou ideografie textov, ale je na ne kladený silný dôraz interpretky. Ako príklad uvádzam interpretáciu opisu väznenia Tobiáša Masníka a Jána Simonidesa v Capracotte ako pripomínajúce „položenie Pavla a Silasa, apoštolov z raného obdobia Cirkvi“ (strana 125). Je pankonfesionalnosť interpretácie spôsobená samotným pramenným textom a jeho estetickými parametrami – teda je to žáner, ktorý suggestívne smeruje čitateľa k duchovnej interpretácii? Ide o religiozitu per se alebo o osobný interpretačný vklad, hoci vyplývajúci zo znalosti dobového kontextu? Podobne pasus o postave Illyésa v kontexte Simonidesovho literárneho dokumentu možno chápať aj ako svojho druhu kronikársky, prípadne svedecký záznam o dobe a jej pohyboch, a religiózna alúzia je formou pre tento kultúrny význam svedectva, a nie výhradným obsahom. Ide tu o proxemiku rol, ich interpretačnú prioritizáciu, no nie o popretie niektorej z nich. „Prípad Gregora Illyésa“ (strana 117), ktorý „je skutočnou udalosťou zaznamenanou v denníku Jána Simonidesa“ (strana 117), je podaný pomerne vecne, naturalistická je samotná situácia, nie jej zobrazenie, ale interpretácia dodáva exaltovanosť, ktorá sa v prameni (v citovanom segmente) manifestuje nepriamo.

Štruktúra publikácie vychádza z monografického spracovania témy, je prehľadná a obsahuje poznámkový aparát a primeranú bibliografiu, no absentuje menný register. Podobne opakované poňatie vybraných pramenných diel ako „prípadov“ (pojem prípad sa stal súčasťou pomenovania piatich podkapitol) evokuje vecné a technicistné chápanie jednotlivých analýz a interpretácií ako „case studies“ z anglofónneho prostredia, no v skutočnosti je v službách subjektivizujúceho interpretačného kladenia dôrazu na niektoré aspekty diel.

Nevyužitým potenciálom reflexií zhrnutých v tejto knihe je to, že neusúvzťažňuje interpretácie a zistenia rôzneho typu so slohovotypologickými útvarmi. Mám na mysli príspevok k vymedzeniu elementárnych pojmov ako re-

nesancia, barok, manierizmus a predovšetkým možnosti práve pomocou *pars pro toto* príkladov (v knihe pomenovaných ako „prípady“) ukázať ich prechody, situácie poetik, ako je ich optimum alebo, naopak, kríza a podobne. Implicitne tak text zotrúva v členení literárneho vývinu na krčméryovské „stoletia“, čo možno považovať za periodizačný model neprenosný z pôvodnej autorskej dielne.

Vzťah k skúmanému predmetu sa vyznačuje úctou k prameňom a výraz ich reflexie možno aj z tohto dôvodu disponuje vysokou mierou pátosu. Od toho sa zas očakáva generovanie autenticity, ktorá v texte figuruje, čo sa týka personálnosti a individuálnosti meta-komunikátu, respektíve vyjadrenia osobných presvedčení a postojov.

Interpretácie vedú v rozličnej miere k reflexii funkcií a genologických parametrov a k ideografickej analýze diel. Autorka pomenúva ich všeobecnú funkciu, napríklad v konštatovaní, že súčasníci „vytvárali kultúrne, spirituálne, etnické, politické, sociálne obrazce, s ktorými sa identifikovali“ (strana 13), ale sám text neprecizuje hľadanie a nevedie k explicitnému pomenovaniu niektorých „vzorov kultúry“ (Ruth Benedictová). Reflexie diel staršej literatúry by mohli byť aj (auto)etnografiou spoločnosti, no v tomto prípade sú modelované viac ako prejavy individualizovaného postoja k téme. Ukazuje sa to napríklad na zdôrazňovaní toho, že „si jednotlivci a kolektív hľadali bytostný rámec, orientovali sa v existenciálnom priestore“ (strana 13), prípadne v téze o vyrovnaní sa „s existenciálnymi otázkami spojenými s úzkosťou, či komunita vôbec vytrvá, či prežije situácie, ktoré ju ohrozujú“ (strana 68).

Každodennosť je v istom zmysle zužujúcou perspektívou, keďže pohľad cez jej prizmu môže viesť k čiastkovým záverom „konsolidovaného stavu komunity“ (strana 18), ktorá je garanciou uchovania „mravného statusu“ (strana 17) spoločnosti, a tým zakladá presah seba samej – stáva sa teda skúškou cnosti človeka a súčasťou soteriologickej.

Materiálovo sa kniha zaoberá vhodne zvolenými pramennými dielami, hoci výber

by bolo možné do istej miery rozšíriť; napríklad pri problematike „neopodstatneného dualizmu [...] pri delení na tzv. svetské a duchovné žánre“ (strana 159) sa priam žiada analýza adaptácií žalmov Jána Silvána ako príkladu prelínania svetských a duchovných žánrov. Pri interpretácii piesne Jeremiáša Lednického zas bolo možné porovnanie so skladbou Jakuba Jakoba *Slzy, vzdychy a prosby slovenského národa*, najmä v kontexte záverov typu „obrazy životných okolností krajiny predstavujú významné rečnicke argumenty, ktorými autor dokumentuje to, akým komplikovaným situáciám je krajina vystavená“ (strana 24). V tejto súvislosti mohol byť tiež rozšírený inventár konceptov o topos *Querela Slavorum* (ktorý uviedol Róbert Kiss Szemán vo svojej monografii o Jánovi Kollárovi *Slovanský Goethe v Pešti* z roku 2014).

Spoločným menovateľom interpretácie ďalších diel – vybraných renesančných historických piesní, lamentov, ale aj barokových diel, či už v podobe reflexívnej básnickej skladby Štefana Pilárika *Los Pilárikovský*, prózy Jána Simonidesa *Väznenie, vyslobodenie a putovanie Jána Simonidesa a jeho druha Tobiáša Masníka* alebo kancionálu *Cithara Sanctorum* je to, že sa vždy viac zdôrazňuje zmysel básnických a literárnych obrazov pre spoločnosť (strany 95, 119 a ďalej) a menej ich individuálny rozmer. Jednou z metodologických inšpirácií pri reflexii renesančných piesní mohlo byť uplatnenie topickej analýzy, keďže v nich ide aj o oneskorené variácie topiky, ktoré autorka pripomína prostredníctvom pojmov „životné bojiská v historických piesňach“ (strana 68) či „preslávené miesto činov“ (strana 86).

Výkladovú paradigmatiku knihy – súboru reflexií a interpretácií – vystihuje práve to, čím charakterizuje autorka epochu a vyčlenený segment témy každodennosti v literárnom zobrazení v 16. – 17. storočí: „Symbolizované vnímanie skutočnosti bolo impulzom k obraznému spôsobu komunikácie“ (strana 8). Spolu so zdôrazňovaním existenciálnych otázok ako zmyslu dobových literárnych diel ide o ohraničujúce tézy výskumu. Vznikla tak mozaika reflexií, založená na konotatívnom radení myš-

634 lienok v interpretácii, podobne ako to pripisuje dobovému textu a jeho pôsobeniu v kultúre: „Dobové synkretické vnímanie umožnilo tvorivo pracovať s konotáciami“ (strana 35).

Jedna z najvýznamnejších intencií publikácie je explicitne vyjadrená až v závere knihy („snaha poukázať na stereotyp, neopodstatnený dualizmus, ktorý ešte stále prevláda v pohľade na literárne diela starších období pri delení na tzv. svetské a duchovné žánre“, strana 159), pričom ide o relevantný výskumný zámer, ktorý mohol byť signalizovaný skôr a iste by modeloval reflexie výrazným spôsobom. Jednotlivé interpretácie sa síce vyznačujú neustálym zdôrazňovaním synkretickej povahy analyzovaných diel, no takéto rámcovanie by ich iste mohlo prehĺbiť.

Som presvedčený, že výskum by ani vo svojej „poslednej míli“, teda v jazyku a štýle vedeckého (literárnohistorického) textu, nemal výrazne imitovať svoj predmet a preberať jeho vlastnosti a prostriedky, ale mal by prijímať jeho vlastnosti a prostriedky, ale mal by prijímať úzus vedeckého štýlu (nejde len o terminologickú nasýtenosť, ktorou publikácia nepochybne disponuje), čo nevyučuje jeho obohacovanie niektorými subjektívnymi prostriedkami. Preto konštatujem, že v podobe publikácie *Život na bojiskách tohto sveta* máme pred sebou inšpiratívne, poučené, diferencujúce a zanietene vyjadrenie postoja ku konkrétnym javom literárnej histórie, ktoré sú však chápané viac ako súčasť duchovných (či konfesiónálnych) dejín spoločnosti, a nie rigoróznou literárnohistorickú monografiu.

Doc. Mgr. Pavol Markovič, PhD.
Inštitút slovakistiky a mediálnych štúdií
Filozofická fakulta Prešovskej univerzity
Ul. 17. novembra 1
080 01 Prešov
Slovenská republika
E-mail: pavol.markovic@unipo.sk